

Przemiany światopoglądowe w dobie modernizmu

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Leopold Staff, *Bogowie zmarli*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1963, s. 6.
- Źródło: Tadeusz Miciński, *Xiądz Faust*, oprac. W. Gutowski, Kraków 2008, s. 166.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Zasnąć już!...*, [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1980, s. 34.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Credo*, [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1980, s. 149.

Przemiany światopoglądowe w dobie modernizmu

Edvard Munch, *Golgota* (1900).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

U schyłku XIX wieku zachwiała się dotychczasowa wizja świata. W wyniku przemian cywilizacyjnych coraz bardziej skomplikowana rzeczywistość okazywała się niemożliwa do zrozumienia ani z pomocą religii, ani nauki. Potrzebny był nowy sposób myślenia, którego poszukiwano nie tylko na gruncie filozofii, ale również psychologii, sięgając niekiedy nawet do ezoteryki i okultyzmu.

Twoje cele

- Wskażesz główne filozoficzne inspiracje twórców przełomu XIX i XX wieku.
- Wyjaśnisz związek między filozoficznymi, psychologicznymi i duchowymi zainteresowaniami modernistów a realiami i nastrojami panującymi w epoce.
- Rozpoznaś w młodopolskich utworach literackich nawiązania do tematyki charakterystycznej dla światopoglądu modernistycznego.

Przeczytaj

Arthur Schopenhauer

Dekadencki nastrój panujący pośród elit kulturalnych przełomu XIX i XX wieku skłaniał do intensywnych poszukiwań dróg ucieczki od atmosfery zwątpienia i **melancholii**. Za jeden z najpewniejszych sposobów przełamania nędzy istnienia uznawano sztukę. Poparcie dla swoich poglądów modernści znaleźli w pismach Arthura Schopenhauera (1788–1860) – filozofa doby romantyzmu, którego pisma pozostawały szerzej nieznane aż do schyłku wieku.

Szkic Johanna Schäfera przedstawiający Arthura Schopenhauera, 1859.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Schopenhauer wychodził z założenia, że człowiekowi niezmiennie towarzyszy cierpienie i związane z nim poczucie braku. Stan ten trwa nieprzerwanie i chociaż ludzie usiłują zaspokoić swoje potrzeby, ich działania są z góry skazane na niepowodzenie. Szczęście jest bowiem nieosiągalne, a jedynym celem człowieka powinno być złagodzenie doznawanego bólu. Do tych poglądów będą się później odwoływać twórcy przełomu XIX i XX wieku, między innymi Kazimierz Przerwa-Tetmajer.

⌋ Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Credo

Jutro?... Nie wierzę, aby lepiej było
i nie zazdroścę już tej wiary – dzieciom...
Po co się łudzić? Wydarte stuleciom
posępne, smutne, zimne doświadczenie
złudzeniom wszelkim na czole wyryło:
„Śmierć i nicestwo!”... zabiło złudzenie... [...]

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Credo*, [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1980, s. 149.

W swoim najważniejszym dziele *Świat jako wola i przedstawienie* (1819) Schopenhauer wyraził przekonanie, że podstawą świata jest wola – bezrozumny, nienasycony popęd. Rozumność człowieka polega natomiast na **racjonalnym** dobieraniu środków do jego zaspokojenia. Filozof uważał, że tylko religia, filozofia i sztuka pozwalają zapomnieć o cierpieniu, a wszelkie inne sposoby należy uznać za bezsensowne. Inspirując się buddyzmem, filozof zachęcał do wyzbycia się wszelkich pragnień w celu osiągnięcia wewnętrznego spokoju. Młodopolanie (między innymi Kazimierz Przerwa-Tetmajer i Stanisław Przybyszewski) przejęli od niemieckiego myśliciela pragnienie wyzwolenia z bólu i wejścia w stan **nirwany**.

Friedrich Nietzsche

Prawdziwej światopoglądowej rewolucji dokonał niemiecki filozof Friedrich Nietzsche (1844–1900), głosząc, że prawda jest czymś subiektywnym. Według niego już samo sformułowanie jakiejś prawdy deformuje rzeczywistość, ponieważ uogólnia złożoność istoty świata. Podobną postawę Nietzsche przyjmował wobec kategorii dobra i zła. W dziele *Poza dobrem i złem* (1866) uznał je za względne – niemożliwe do obiektywnego ustalenia.

Friedrich Nietzsche, fotografia z 1899 roku.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Nietzsche zasłynął radykalną krytyką obowiązującej powszechnie moralności. Stwierdził, że każdy kieruje się w życiu takimi zasadami, jakie są mu potrzebne i odpowiadają jego uczuciom i afektom. Moderniści widzieli w nim piewcę **indywidualizmu**. Nietzsche piętnował takie wartości, jak **altruizm** czy miłosierdzie, uznając je za przejaw „moralności niewolników”, właściwej ludziom słabym, którym troska o siebie nawzajem jest potrzebna do przetrwania. Przeciwstawiał ją „moralności panów”, w myśl której osoby ponadprzeciętne mogą być całkowicie niezależne od odgórnych nakazów. Koncepcje te zyskały oddźwięk na gruncie literatury. Do największych propagatorów myśli Nietzschego w Polsce należał Leopold Staff, tłumacz dzieł niemieckiego filozofa i autor tomu *Sny o potędze*, w którym znalazł się między innymi wiersz *Bogowie zmarli*:

((Leopold Staff

Bogowie zmarli

Moc zbudziła w nim butę i dumny gniew wraży,
Iż nie ścierpiał nad sobą dłoni bóstw ciemńskiej.
Wchodzi w świątynię, w sile swej potęgi męskiej,
By tych, co nad nim władną, postrącać z ołtarzy.

Czuł swą wielkość i wiedział, że sam sobie starczy
Być bogiem światowładnym, bo moc w duszy chował.

I posągi postrzaskał, obalił na pował –
Nie padł grom z twarzy bóstwa skamieniałej, starczej.

Bogi zmarły... Powraca ku drzwiom świętokradca
I lęk go zdjął, że kiedy otworzy wierzeje,
Ujrzy świat przerażony... bo tam skonał Władca!

Przestwór w rozpaczonym szale zgrozy skamienieje!...
Rozchyła drzwi... otwiera oczy trwogą mętne...
Patrzy: Wszystko, jak było... zimne... obojętne...

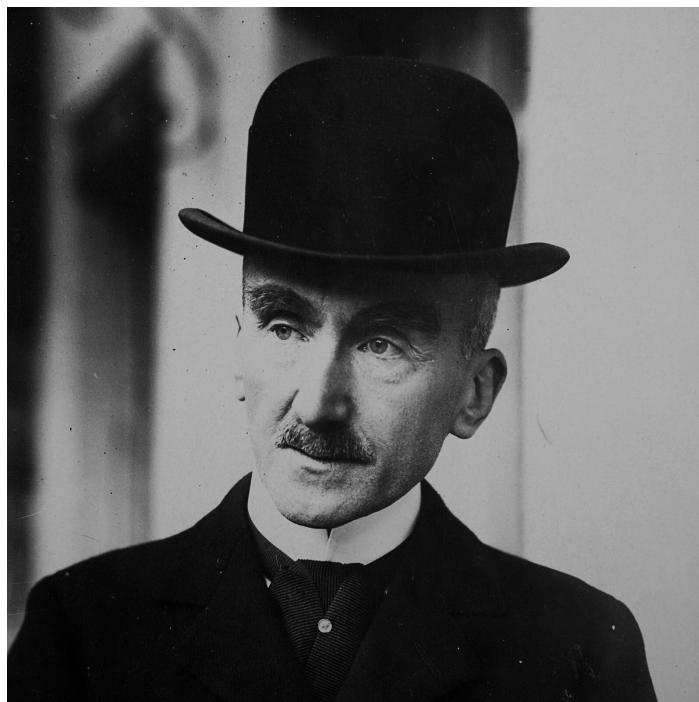
Źródło: Leopold Staff, *Bogowie zmarli*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1963, s. 6.

W książce *Tako rzecze Zaratustra* (1884) Nietzsche sformułował koncepcję nadczłowieka, czyli człowieka przyszłości – wolnego i silnego, który potrafi samodzielnie sterować swoim losem. Jest pozbawiony lęku, przekracza wszelkie ograniczenia i żyje pełnią życia. Taką drogą, zdaniem Nietzschego, mogą podążać tylko jednostki wybitne, dlatego też w myśli filozofa można zauważyć silne akcenty antydemokratyczne: demokracja promuje ludzi przeciętnych, nie zaś wybitnych, którzy powinni stać poza prawem. Ze względu na te poglądy Nietzsche był uznawany za [amoralistę](#).

Literaci bardzo często sięgali po dzieło Nietzschego *Narodziny tragedii* (1869), w którym filozof opisał dwa sposoby funkcjonowania człowieka w świecie. Pierwszą postawę nazwał apollińską (w nawiązaniu do Apolla, greckiego boga piękna) – charakteryzowała się umiłowaniem ładu i harmonii, dążeniem do doskonałości. Druga postawa, określona przez Nietzschego jako dionizyjska (od Dionizosa, greckiego boga płodności), oznaczała wewnętrzny niepokój oraz zerwanie z normami i konwencjami. Odtąd zaczęto interpretować poszczególne dzieła literackie jako wyrażające żywioł apolliński lub dionizyjski.

Henri Bergson

O ile Schopenhauer i Nietzsche zmienili wyobrażenia dotyczące uczuć i woli, o tyle Henri Bergson (1859–1941) naruszył podstawy myśli europejskiej: podważył wartość intelektu, na którym zbudowano całą nowożytną naukę. Francuski myśliciel uznał, że poznanie dokonuje się nie za sprawą rozumu, lecz dzięki intuicji. Intelekt pojmuje rzeczywistość tylko częściowo, nie jest w stanie objąć świata, który nieustannie się zmienia i nie pozwala się wtłoczyć w ramy pojęć. Intuicja stanowi natomiast pośrednią drogę poznania, pomiędzy instynktem a rozumem: z jednej strony jest częścią przyrody, więc pozwala ją poznać, z drugiej jest uświadomiona, dlatego umożliwia przyswojenie wiedzy. Ze względu na podkreślanie znaczenia intuicji filozofię Bergsona nazwano [intuicjonizmem](#).

Henri Bergson, fotografia sprzed 1941 roku.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ważną kategorią dla Bergsona był pęd życiowy, czyli *élan vital* – samorzutna, nieograniczona siła, która kieruje światem. Wszystko znajduje się więc w ciągłym ruchu i jest ze sobą powiązane. Ten pogląd Bergson przeciwstawiał **determinizmowi** – głoszącemu, że wszystkie ludzkie poczynania są uwarunkowane czynnikami zewnętrznymi i fizjologiczną naturą człowieka. Według francuskiego myśliciela tak rozumiany determinizm należy uznać tylko za abstrakcyjną konstrukcję intelektu: kiedy ktoś podejmuje decyzję, podejmuje ją jako nierozdzielną całość – nie jest zależny od instynktownych potrzeb, ponieważ są one jego własnymi potrzebami. Do tych poglądów Bergsona odwoływali się liczni twórcy przełomu wieków, między innymi Tadeusz Miciński w powieści *Xiądz Faust* (1913):

☞ Tadeusz Miciński

Xiądz Faust

Teoria pochodzenia organizmów nabiera coraz więcej transcendentalności, wchodzi w sfery metazjawisk, to jest zjawisk nieuchwytnych dla doświadczenia. Żeby wyliczyć tylko parę nazwisk, wspomnę Fechnera, Wundta, Driescha, Bergsona, którzy z postępem wiedzy musieli przyjąć intuicyjną celowość w naturze; nie może ona być ściśle dowiedziona jak teza fizyczna, ale bez niej niepodobna wyrozumieć życia, które tworzy się wciąż improwizacyjnie z głębin, zaledwo w części dostępnych naszym badaniom.

Filozofia Bergsona, podobnie jak myśl Nietzschego, również zawiera rys indywidualistyczny. Pojawia się w niej podział na dwa źródła moralności: społeczne (narzucone odgórnie) i indywidualne (powstałe z inicjatywy własnej człowieka). Jednostka zdeterminowana normami społecznymi jest zniewolona, a każdy, kto kieruje się niezależnością poglądów, jest wolny.

Myśl Bergsona była traktowana także jako **antidotum** na pesymistyczną refleksję o śmierci i cierpieniu. Francuski filozof dostrzegał tu istotną rolę religii. Nie miał jednak na myśli wiary będącej społecznym wytworem, lecz dynamiczną, indywidualną duchowość opartą na osobistym doświadczeniu **transcendencji**. Tylko taką religię uznawał za rozwijającą dla jednostki. Krytykował wiarę motywowaną filozofią, ponieważ rozumowe dowody na istnienie Boga nie są w stanie w nikim wzbudzić duchowości – to może się dokonać tylko za sprawą **mistycznego** doświadczenia.

Słownik

amoralizm

(gr. *a* – przeciw + łac. *moralis*) pogląd etyczny odrzucający możliwość oceny czynów z punktu widzenia kryteriów moralnych

antidotum

(gr. *antidoton* – dosł. przeciwdawka) środek zaradczy na coś

altruizm

(łac. *alter* – drugi, inny) kierowanie się w swym postępowaniu dobrem innych, gotowość do poświęceń

cyganeria (bohema)

określenie środowiska artystycznego charakteryzującego się niekonwencjonalnym stylem życia, pogardą dla obyczajowości ogółu społeczeństwa, spędzającego czas na tworzeniu sztuki oraz zabawach

dekadentyzm

(z franc. *décadence* – chylenie się ku upadkowi, łac. *decadentia* – schyłek) postawa, która ukształtowała się pod koniec XIX wieku, charakteryzująca się pesymistycznym podejściem do rzeczywistości, przekonaniem o zmierzchu kultury i poszukiwaniem sposobów na zapełnienie odczuwanej pustki; duży wpływ na rozwój dekadentyzmu miały

filozofia Artura Schopenhauera oraz powieść Jorisa-Karla Huysmansa *Na wspak*, nazywana przez jego współczesnych „biblią dekadentyzmu”

determinizm

(z łac. *determinare* – ograniczać, określać) pogląd zakładający, że egzystencja i działania człowieka są niezależne od wolnej woli, uwarunkowane czynnikami biologicznymi, środowiskowymi i historycznymi

gnoza

(z gr. *gnosis* – wiedza, poznanie) rodzaj wiedzy uzyskanej z poznania opartego na intuicji i kontemplacji w odróżnieniu od wiedzy wynikającej z uczenia się i doświadczenia zmysłowego; pojęcie oznaczające wiedzę mającą pochodzić z pozaintelektualnej intuicji uzyskiwanej przez wewnętrzne oświecenie lub wtajemniczenie; według gnostyków gnoza zastępuje zarówno wiarę religijną, jak i naturalne poznanie ludzkie

indywidualizm

(z łac. *individuum* – coś niepodzielnego, jednostka) pogląd typowy dla kultury intelektualnej romantyzmu, przywiązujący najwyższą wagę moralną do wewnętrznego życia uczuciowego jednostki, także: poczucie niezależności i odrębności osobistej oraz dążenie do zachowania własnych poglądów

intuicjonizm

(z łac. *intueri* – wglądać, przeczuwać) kierunek filozoficzny w teorii poznania, według którego głównie lub jedynie wartościowym sposobem poznania jest intuicja, rozumiana jako niewyrażalny w języku akt bezpośredniego, ale nie zmysłowego obcowania z przedmiotem, pozwalający na przeżycie jego konkretnej, niepowtarzalnej natury, istoty, wewnętrznego sensu

mediumizm

(z łac. *medius* – środkowy, pośredni) teoria i praktyka związane z wywoływaniem zjawisk paranormalnych za pośrednictwem osób o specyficznych cechach, zwanych mediami

melancholia

(gr. *melancholia*) stan głębokiego przygnębienia i apatii lub nastrój łagodnego smutku i głębokiej zadumy

mistycyzm

(z gr. *mystikos* – tajemny) termin określający różnorodne przeżycia religijne oparte na indywidualnej więzi z rzeczywistością pozazmysłową, Bogiem

nirwana

(sansk. *nirvāṇa*) religijne pojęcie (obecne m.in. w buddyzmie i hinduizmie) oznaczające stan wyzwolenia z kręgu życia i narodzin, osiągnięcie najbardziej zaawansowanego poziomu duchowego, utożsamiane niekiedy z całkowitym zanikiem świadomości i rozplynięciem się w pustce

okultyzm

(z łac. *occulere* – skrywać) „wiedza tajemna” o ukrytych dla zmysłów fizycznych i intelektu istotach, potencjalnościach i mocach istniejących w świecie duchowym, w kosmosie i w człowieku oraz o transracjonalnych zdolnościach człowieka umożliwiających mu poznanie ich i opanowywanie; także praktyka ćwiczeniowo-medytacyjna i magiczna oparta na tej wiedzy; jako synonim ezoteryki, nazwa „okultyzm” jest często używana w sensie pejoratywnym

pragmatyzm

(z gr. *pragma* – działanie, czyn) kierunek filozoficzny wywodzący się z angielskiego empiryzmu, ukształtowany pod koniec XIX wieku w Stanach Zjednoczonych; główne zasady pragmatyzmu sformułował Charles Sanders Peirce; pragmatyzm został spopularyzowany przez Williama Jamesa; pragmatyzm koncentruje się zwłaszcza na teorii prawdy, teorii znaczenia oraz zagadnieniach metodologicznych; postuluje praktyczny sposób myślenia i działania oraz metody krytycznego rozsądku i nauk doświadczalnych; doświadczenie pojmuje jako proces przystosowawczego współoddziaływania organizmu i rzeczywistości; za kryterium prawdy uznaje użyteczność, uzależniając prawdziwość twierdzeń od ich praktycznych skutków

psychoanaliza

(z gr. *psyche* – duch, dusza i *analysis* – rozwiązanie, rozłożenie) kierunek psychologii głębi i metoda psychoterapii zainicjowane przez Sigmunda Freuda. Według jego klasycznej koncepcji aparat psychiczny człowieka składa się z trzech instancji: *id* (ono) – obejmujące całość nieświadomych pierwotnych popędów, jest podstawowym źródłem energii i kieruje się zasadą przyjemności; *ego* (ja, jaźń) – obejmujące wyuczone w toku indywidualnego rozwoju zdolności do orientacji w otoczeniu i świadomej regulacji zachowania; kieruje się zasadą rzeczywistości; *superego* (nadjaźń) – ukształtowane wskutek przyswojenia wymagań społecznych, norm moralnych i wzorów kulturowych, ma charakter irracjonalny

racjonalizm

(z łac. *ratio* – rozum) postawa uznająca prymat nauki i rozumu nad uczuciami i wiarą

transcendencja

(łac. *transcendens* – przekraczający) istnienie poza granicami bytu lub poza granicami ludzkiego poznania

Prezentacja multimedialna

Tajemnice ludzkiej psychiki

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją i odwołując się do realiów i nastrojów epoki, wyjaśnij, dlaczego młodopoleanie interesowali się tajemnicami ludzkiej psychiki.

Polecenie 2

Na podstawie prezentacji sformułuj definicję terminu „sublimacja”.

Galeria zdjęć interaktywnych

Duchowość modernistów

Polecenie 1

Zapoznaj się z treściami zamieszczonymi w galerii i sformułuj wypowiedź pisemną, w której opiszysz, jakie duchowe zainteresowania i niepokoje typowe dla epoki ujawniły się w znanych ci wierszach Jana Kasłowicza.

Polecenie 2

Przeczytaj wiersz Kazimierza Przerwy-Tetmajera *Zasnąć już!...* i wskaż związek między duchowymi zainteresowaniami modernistów a zwątpieniem wyrażonym w utworze. Sformułuj wypowiedź pisemną.

⌘ Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Zasnąć już!...

Zasnąć już!... Noc ta pochmurna, bezgwiezdna,
posępnych widzeń krynicą jest bez dna –
zasnąć już, skłonić na nirwany łono
głowę płonąca, bez miary zmęczoną...

Przeptynął przez nią strumień myśli długi,
a jedna była smutniejszą od drugiej,
a wszystkie były smutne bezlitośnie –
chcę spać, choć wiem, że ciągu myśli dośnię...

Ha!... Tłum okropny mar ciśnie się białych,
w szatach zwałanych ziemią i zbutwiałych,
tańczą wokoło z szalonym pośpiechem,
szyderyczym w twarz mi wybuchając śmiechem

Widok ich trupich czaszek mię przeraża,
dusi mię zgniła, wstrętna woń cmentarza,
a ten śmiech strasznej ironii się wwierca,
jak tępą śruba, w głąb mojego serca.

Tłoczą się ku mnie ohydną gromadą,
trupie swe ręce na czoło mi kładą
i spróchniałymi szczękami klekocą
najokropniejsze z wszystkich pytań: Po co!?!...

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Zasnąć już!...*, [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1980, s. 34.

Paul Schad-Rossa, *Do wieczności*, (ostatnia ćwierć XIX wieku/początek XX wieku).

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Przemiany światopoglądowe w dobie modernizmu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielanekę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

3. korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;

7. wzbogaca swoją wypowiedź pozajęzykowymi środkami komunikacji;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;

4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dostrzega filozoficzne inspiracje w twórczości autorów przełomu XIX i XX wieku,
- rozpoznaje elementy światopoglądu modernistycznego w twórczości poetów młodopolskich: J. Kasprówicza i K. Przerwy-Tetmajera,
- opisuje nurty charakterystyczne dla twórczości młodopólan, m.in. dekdentyzm i próby jego przełamania (zwrot ku duchowości franciszkańskiej),
- definiuje pojęcia z dziedziny filozofii i teorii literatury.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;

- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Przemiany światopoglądowe w dobie modernizmu”. Uczestnicy zajęć zapoznają się z treścią materiału przed lekcją i przygotowują pytania, jakie można by było zadać w kontekście tematu zajęć.
2. **Recytacja.** Chętni lub wybrani uczniowie przygotowują się do głośnego czytania utworów w e-materiale: *Credo* [fragment], *Bogowie zmarli*, *Xiądz Faust*[fragment] z elementami aktorskiej interpretacji.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat i cele zajęć. Prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: Modernizm. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisany problem. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne.
2. Wybrana przed lekcją osoba prezentuje recytację utworu: *Credo* [fragment], *Bogowie zmarli*, *Xiądz Faust* [fragment]. Następnie pozostała część klasy przedstawia swoje

wrażenia dotyczące utworu oraz prezentacji.

3. **Praca z multimediami.** Uczniowie w zespołach dwuosobowych zapoznają się z treścią materiału w sekcji „Prezentacja multimedialna” oraz poleceniem: „Zapoznaj się z prezentacją i wyjaśnij, dlaczego młodopoleanie interesowali się tajemnicami ludzkiej psychologii, odwołując się do realiów i nastrojów epoki” i wspólnie rozwiązują zadanie.
4. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie, w parach, rozwiązują ćwiczenia zawarte w sekcji „Galeria zdjęć interaktywnych”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je w większych grupach, przygotowując spójną argumentację, którą zaprezentują na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie zadań.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Przygotuj prezentację multimedialną, w której podsumujesz zdobyte podczas lekcji wiadomości.

Materiały pomocnicze:

- *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, tom 1 i 2, praca zbiorowa, Warszawa 1984.
- Gilles Deleuze, *Nietzsche i filozofia*, Warszawa 1994.
- Arthur Schopenhauer, *O podstawie moralności*, Kraków 2004.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do podsumowania lekcji.